

GÜNLÜK İLETİŞİMDE KARGIŞLAR VE İLETİŞİMSEL İŞLEVLERİ

Nazmiye TOPÇU TECELLİ*

Öz: Türkçenin söz varlığını oluşturan diğer kalıplaşmış sözler gibi kargışlar da çeşitlilik ve zenginlikleri ile dikkat çekici dilsel yapılardır. Ayrıca günümüzde, günlük iletişimin farklı bağlam ve durumlarında kargışların kullanım sıklıklarının arttığı ve bunun toplumun farklı katmanlarına yayıldığı gözlenir. Bu nedenle bu çalışmada, alan yazın taraması ve özellikle kitle iletişim araçlarından derlenen kargışlardan hareketle, bu tür kalıplaşmış sözlerin iletişimsel işlevleri gösterilmeye çalışılmıştır. Bunun için önce kargışların dilbilimsel bakış açısıyla, dört ayrı boyutuyla tanımları yapılmıştır. İlk olarak söz varlığı düzleminde kökenleri çok eski ve ortak bir kaynağa dayanan kargışların evrensel bir boyutu olduğu gözlenir. Sözdizimsel boyutu ile ele alındığında ise kargışların birden fazla sözcük bileşiminden oluşmuş, donmuş, kurallı ya da eksiltili tümcelerden oluştuğu görülür. Bir diğer ayırt edici özellik olarak hep emir ya da istek kiplerinin kullanımdan söz edilebilir. Böylece bir söylem içinde bütünlükleri bozulmadan ve herhangi bir değişime uğramadan yer alabilirler. Hatta bir iletişim/ etkileşim bağlamında bağımsız bir bütün olarak, kendi başlarına bir sözce değeri taşıyabilirler. Kargışları tanımlamada önemli bir diğer boyut ise içeriksel özellikleridir. Bir kötü dilek sözü olan ve üç alma duygusunu ilenmek eylemine dönüştüren kargışlar, bir iletişim/ etkileşim bağlamında ve durumunda kullanıcısının duygularının şiddetini ve o anki psikolojisini yansıttıkları kadar, kişilik özelliklerine ilişkin ipuçları da sunarlar. Dördüncü olarak kargışlarda iletişimsel boyut ele alınmış ve üç ana başlık altında incelenmiştir. Kargışlar sözdizimsel özellikleri ile akılda kalıcı ve tekrarlanması kolay; içeriksel boyutuyla da çoğunlukla anlaşılabilir, açık ve net söylemlerdir. Bu nedenle kullanıcıların kargışları, kendilerinin oluşturacakları, emek ve zaman gerektiren, özgün ve yaratıcı anlatımlar yerine, “kullanıma hazır” söylenmesi, anlaşılması ve hatırlanması kolay ve aynı ölçüde etkili basmakalıp söylemler olarak tercih ettikleri sonucuna varılmıştır. İkinci bir işlev olarak, özellikle kitle iletişim araçları aracılığı ile Türk kültürünün, folklorunun ortak verilerini kullanarak kitlelere ulaşmak ve okuyucu ya da alıcıyla yeni bir ortak iletişim dili ve kültürü oluşturmaktan söz edilebilir. Dilin duygu boyutunun, kullanıcısının psikolojisinin yansıtıldığı bu tür söylemler iletişim/ etkileşim ortamına coşku, heyecan ve gerilim katma özelliklerinden dolayı da tercih edilebilirler. Aslında kargışların bu amaçla kullanımında bireysel psikolojiden toplum psikolojisine geçiş söz konusudur. Çünkü kargışlar bireylerin değil, ait oldukları toplumun kültürünün, folklorunun ve o toplumun konuştuğu dilin ürünleridir.

Uzun bir birikim sonucu toplumun ortak bilincini oluşturan tarihsel, kültürel ve dinsel değerlerden yararlanılarak üretilen kargışların bu kadar sık ve yaygın kullanımlarıyla bugün Türkçede yeni bir iletişim dili ve kültürünün oluşumu gözlenmektedir. Son olarak kargışların tarihsel, kültürel ve özellikle dinsel değerleri temsil edici özelliklerinden yararlanılarak toplum psikolojisini etkilemek için kullanıldığı değerlendirilmesi yapılabilir. Bu tür, çok daba bilinçli ve hedef kitleye yönelik kargış seçimi ve kullanımlarına en iyi örnekler siyasi söylemlerde rastlanır. Siyasi ya da dini nedenlerden dolayı farklı ya da karşı grupların, toplulukların söylemlerinde kargışların dinsel ve asıl anlamlarından; işlevlerinden hareketle toplumsal iletişim/ etkileşime yeni bir boyut kazandırılır. Böylece kargışların toplumun belirli bir topluluk ya da grubuna ait bireylerini birbirlerine daba da yaklaştıracı; birleştirici bir işleve hizmet ettiği gözlenir. Buna koşut olarak bu tür söylemlerde kargışların diğer grup ya da toplulukları ayırıştırma, ötekileştirme işlevi de önem

* Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara / TÜRKİYE. E-posta: ntopcu@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-002-4301-5072.

kazanır. Bu da bireysel çatışmaların grupsal ya da toplumsal çatışmalara dönüşümünün dışavurumu, bir başka deyişle ortak bir sosyal bilinçten ortak bir toplum psikolojisi yaratmanın göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe kargışlar, beddua, ilenme, kargışların işlevleri, Medyada kargış.

Curses in daily communication and their communicative functions

Abstract: Curses like other stereotyped expressions in the Turkish vocabulary are salient linguistic structures due to their diversity and richness. Moreover, currently it is seen that their frequency of use expanded to different contexts and situations of daily communication, and transgressed various layers of society. Therefore, this study, based on literature review and especially on curses compiled from the mass media use, aims at showing the communicative functions of such stereotyped expressions. Thus, from a linguistic perspective the definitions of curses were analyzed through the prism of four different dimensions. Firstly, examined from the perspective of vocabulary, it is observed that there is a universal dimension of curses whose origins are based on a very old and common source. Furthermore, considering its syntactic dimension, it is seen that curses are composed of more than one-word combinations, settled, regular or elliptical sentences. Another distinguishing feature lies in the use of imperative or subjunctive moods. Thus, curses in a discourse neither lose their integrity nor undergo any change. They may even be regarded in a communication/interaction context, as an independent whole structure, a statement carrying its own weight. Another important dimension in defining curses is their contextual characteristics. Curses, from a communication/interaction perspective, as words of ill-wish transforming revenge into action, not only reflect the current psychology and the severity of the user's emotions but also offer clues about his/her personality in a given context. Finally, the paper evaluates the communicative dimension of curses under three main headings. As a result of their syntactic features, curses are catchy and easy to repeat and contextually mostly understandable, clear and precise expressions. Hence language users prefer curses as "ready to use", easy to understand and remember, and equally effective stereotyped expressions instead of self-created original and creative expressions that would require effort and time to attain the same result. Moreover, through their use in mass media, curses utilize commonalities of Turkish culture and folklore to reach to the masses and to create a new common communication language and culture with the reader/receiver. Such expressions, reflecting the emotional dimension of the language and the psychology of the user are also preferred as they add enthusiasm, excitement and tension to the communication/interaction environment. In fact, this function of curses serve as a transition from individual psychology to community psychology since curses are not the ultimate products of individuals but the products of the culture, folklore and language of their respective society.

The frequent and widespread use of curses as the product of protracted societal accumulation of Turkish historical, cultural and religious values, generate the formation of a new communication language and culture in current Turkish. Finally, since curses make use of the representative characteristics of historical, cultural and particularly religious values, one can argue that they can be used to influence societal psychology. The best examples of this type of more conscious and audience-oriented usage of curses are found in political discourse. Curses utilized in the discourse of different or opposing political and religious groups add a new dimension to social communication/interaction apart from their original/religious meaning and function. Thus, curses serve as a unifying function that brings closer the members of a certain community or group whilst they differentiate and marginalize other groups or communities. This can be a manifestation of the transformation of individual conflicts into group or social conflicts, in other words, it can be an indicator of the creation of a common social psychology from a common social consciousness.

Keywords: Turkish curses, malediction, imprecation, functions of curses, curses in the media.

1. Giriş

Günümüzde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi/öğreniminin çok farklı coğrafyalara ve kültürlere yayılmasının büyük bir ivme kazanması ile Türk dili, edebiyatı, kültürü ve halkbilimi alanlarındaki çalışmalarda da çeşitliliğin arttığı; hem nicel hem de nitel açıdan önemli gelişmeler olduğu gözlenmektedir. Yaklaşık son on, on beş yıl öncesine kadar anadili Türkçe olanların, özellikle İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi Batı Avrupa dilleri başta olmak üzere, diğer dünya dillerini öğrenme; kültürlerini keşfetme, tanıma istek ve gereksinimleri doğrultusunda karşılaştırmalı incelemeler önem kazanmıştır. Ya da bu dillerdeki çalışmalardan edinilen bakış açılarıyla Türkçe çalışmalara yeni boyutlar kazandırılmıştır. Bugün ise geniş bir dil, kültür ve coğrafya yelpazesinde yer alan yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin kendi anadillerinden hareketle Türkçede yaptıkları incelemeler Türk dili, edebiyatı ve halkbilimine dışardan yeni bakış açıları ile farklı boyutlar kazandırmaktadır.

Gerek Türkçe karşılaştırmalı incelemelere gerekse İngilizce Fransızca ve Almanca gibi Batı Avrupa dillerinde karşılaştırmalı ve/veya genel olarak dil, kültür, folklor kapsamındaki çalışmalara ilişkin alan yazın taraması yapıldığında, aşağı yukarı son yirmi yıldır çoğunlukla söz varlığı ve söylem çözümlemesi bağlamında atasözleri, deyimler ve iyi dilek sözlerine sıkça yer verildiği görülür. Aynı gözlem yabancı dil olarak Türkçe öğretimi/öğrenimi alanında yapılan araştırmalar ve tezler için de geçerlidir. Çünkü bu tür kalıplaşmış sözler bir dilin sözvarlığının özelliklerine, çeşitliliğine ve zenginliğine ilişkin farklılıkların en iyi gözlenebildiği dilsel yapılardır: O dili konuşan toplumun tarihi, gelenek ve görenekleri, dini inançları, dünyayı algılayışı ve yaşam biçimi, dolayısı ile kültürü ve halkbilimine özgü birçok veriye, ipucuna kaynak oluştururlar. Bununla birlikte farklı dillerin kalıplaşmış sözlerinde sözdizimsel ve anlamsal bağlamda, dillerin evrensel özelliklerini doğrular nitelikte benzerlikler de vardır. Zaten bu nedenle karşılaştırmalı incelemeler yapılabilmektedir.

Buna karşın sözdizimsel özellikleri, anlam alanları (içerik) ve imgesel boyutuyla değerlendirildiğinde aynı kategoride yer alabilecek dil öğeleri olan kargışların bu tür çalışmalar için ilgi çekici bir konu olmadığı gözlenmektedir.

Türkçede ise, son yıllarda iletişimsel boyutuna ilişkin bazı çalışmalar görülsede, çoğunlukla kargışların halkbilimi bağlamında çeşitliliği ya da bölgesel ve yerel ağzlarla ilişkin derlemeleri ön plana çıkmaktadır. Türkçe kargışların diğer dillerle karşılaştırmalı incelemelerine yer verilmediği görülür. Dolayısıyla bu çalışmanın ilk hareket noktası bu saptamalara dayanmaktadır. Bir başka deyişle son yıllarda, özellikle yukarıda belirtilen dillerde, dilin “söz”, sözcük boyutunun irdelenmesi yani söz konusu dilin kullanıcıları tarafından nasıl kullanıldığı; gündelik iletişimde işlevselliğinin farklı boyutlarıyla ortaya çıkarılmasının önem kazandığı dil/kültür, söylem ve konuşma çözümlemesi çalışmalarında kargışların yer almadığı görülür. Türkçede ise sözvarlığı bağlamında zenginliğinin ve çeşitliliğinin yanı sıra, bazı birkaç çalışmada¹ da görüldüğü üzere kargışların günlük iletişimin farklı bağlam ve durumlarında kullanım sıklıklarının gitgide artması oldukça dikkat çekicidir. Bu saptama aşağıdaki sorulara yanıt arama gereksinimini doğurmuştur:

¹ Bu konuda bakınız: Keskin, A. (2016). “Sevdiğin Dizi Gün Değiştirsin”: Leyla ile Mecnun Dizisindeki Kargışların (Beddua) Pragmatik Analizi. *Milli Folklor*, 109, 44-57.; Kocaer, S. (2007). Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Beddualar ve İnternet. *Milli Folklor*, 75, 30-33.; Terzioğlu, Ö. (2007). Alkış ve Kargışların, Sözlü Kültürdeki Yerleşik Kodların Aktarımını ve Yeniden Üretimini Kolaylaştıran Biçimsel Özellikleri. *Milli Folklor*, 75, 34-37.

1. Türkçe kargışların farklı iletişim bağlam ve durumlarında kullanım sıklıklarının yeniden artışının nedenleri ve hangi işlevleri yerine getirdikleri?

2. Son yıllarda kargışların günlük iletişimde, farklı bağlam ve durumlarda kullanımlarının yaygınlaşması toplumsal değişim sürecinin dilsel göstergeleri olarak değerlendirilebilir mi? En azından, özellikle sözlü dilde sıkça kullanılan kargışlar toplum psikolojisinin söylemsel yansımaları olarak değerlendirilebilir mi?

3. Bu bağlamda kargışların “dil” ya da sözvarlığı düzleminde değilse bile “söz”; sözce, bir başka deyişle iletişimde kullanım düzleminde diğer kalıplaşmış sözlerden çok daha Türkçeye, Türk kültürüne özgü dilsel yapılar olduğu söylenebilir mi?

Elbette burada amaç tek bir çalışmayla ve özellikle başka dillerle nicel ve nitel düzeyde yeterli sayıda çalışma yapılmadan bu varsayımları kanıtlamak olamaz. Ancak, en azından kargışlara ilişkin araştırmalar için yeni bir farkındalık boyutu kazandırılabilir. Betimsel bir incelemeden oluşan bu çalışmada toplumsal iletişimde farklı işlevleri olabilen kargışların öncelikle evrensel özelliklerinden hareketle sözdizimsel ve anlamsal düzlemde kısaca tanımı yapılmaya çalışılacaktır. Daha sonra kitle iletişim araçlarından ve alan yazın taramasından elde edilen örneklerden hareketle kargışların iletişimsel işlevleri toplum psikolojisi ve toplumsal ortak bilinç ya da davranış boyutlarıyla değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2. Kargışlarda Evrensel Boyut: Ortak Kaynak

Diğer kalıplaşmış dil öğelerinden, özellikle alkışlar gibi kargışların da dillerin söz varlığı düzeyinde kökenleri ortak bir kaynağa dayanmaktadır. İnsanın var olabilmesi; yaşamını sürdürebilmesi için doğayla, diğer canlılarla etkileşim hâlinde olma ve bu süreçte mücadele verme zorunluluğu evrensel bir durumdur. Bir başka deyişle inançları, kültürel özellikleri, coğrafi konumu ve koşulları birbirlerinden ne kadar uzak ve farklı olursa olsun insanın korkuları: açlık, hastalık ve özellikle ölüm korkusu, buna koşut olarak daha güçlü bir varlığa; Yaradan’a sığınma arayışı da evrensel bir olgudur. Bu nedenle tarihsel süreç bağlamında kargışların kökeni çok eski inançlara kadar inebilmektedir. Akalan’ın (1990:73-75) belirttiği gibi alkışlara koşut olarak kargışlarda da geçmiş yüzyılların etkisi önemli ve baskın bir özelliktir. Kargışlar Eski Yunandan Animizm, Totemizm, Şamanizm; Brahmanizmden Hinduizme; Hristiyanlıktan İslam öncesi ve sonrasına kadar uzanan tarihsel bir süreçten beslenerek günümüze kadar varlıklarını sürdürmüş dil öğeleridir. Dünya edebiyatından kargış örnekleri kadar Türk halk edebiyatından örneğin, maniler ve türküler de bunu kanıtlar niteliktedir.

Kargış çoğunlukla ilenme eyleminde bulunan kişi, kargışın gerçekleştiricisi olarak Tanrı ya da kutsal bir güce yöneliş; kargışın yöneltildiği kişinin ölüm, vücudunun organlarına, dolayısıyla işlevlerine verilebilecek zarar, acı ya da ailesine, malına gelecek bir felaketle cezalandırılması isteği/dileği üçgeninde gelişen bir kurgudan oluşur. Bu da farklı dillerde hem sözdizimsel hem de anlamsal/içeriksel boyutuyla aynı ya da benzer sözcüklerin tekrarlanması; aynı biçimsel yapıların ve ifadelerin kullanılması durumunu beraberinde getirir. Dolayısıyla kargışların kalıplaşmış dil öğeleri olarak diller/kültürler arası benzerlikleri kadar, hep aynı yapıdan hareketle sonsuza kadar yenilenebilir, çeşitlendirilebilir ve çoğaltılabilir yapılar ve ifadeler olmaları da bu evrensel özellikle açıklanabilir.

Kargışlardaki uzamsal sınırsızlık zamansal boyuta da yansımaktadır. Eski çağlardan, Eski Yunan kargışlarından: “*Dillerin dökülsün, Vebaya yakalanasın*” (Akalan, 1990:60) gibi örnekler hem Türkçe kargışlara benzerlikleri hem de günümüzde de geçerliklerini korumaları ve anlaşılabilir olmaları açısından dikkate değer örneklerdir. Yarının kargışlarında ise vebanın yerini Covid 19’un alabileceği öngörülebilir. Aynı şekilde

“Allah belasını versin!”, “Allah kahretsin!”, “Elleri kırılınsın inşallah!” vb. sözceler herhangi bir iletişim bağlamı ve durumunda zaman, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, sosyal statü hatta dil/kültür farkı gözetilmeksizin kullanılabilir, en azından anlamları anlaşılabilir ve işlevleri kavranabilir kargışlara örnek olarak gösterilebilir.

Kısaca, hem sözdizimsel hem de içeriksel özellikleri ile kargışlar dillerin evrenselliğini doğrular nitelikte veriler sunmaktadırlar. Çünkü kargışlarda yer alan sözcükler çoğunlukla, farklı kültürlerin ortak değerlerini yansıtmaya özelliğine sahiptirler. İyi aile ilişkileri, sağlıklı olmak, varlıklı olmak, başarılı olmak görece kavramlar olsalar da; tanımları, yorumları kültürden kültüre farklılık gösterse de sonuçta evrensel değerleri temsil etmektedirler. Aile, sağlık, mutluluk, maddi varlık gibi değerlere zarar gelmesine yönelik birkaç örnek olarak aşağıdaki kargışlar verilebilir: *Allah işini gücünü rast getirmeye, Bolluk göremeyesin, Anasından emdiği süt burnundan gelsin, Anan öle, Anasız kalasın, Anadan babadan ol, Azrail’in demir pençesine rast gelesin, Cami avlularından mendilin kalkmaya, Nazara gelesin, Yüzünü şeytan görsün, Allah canını alsın, Ocağın sönsün, Evin baykuş yuvası ola, Kolun kanadın kırıla, Çeyiz sandığı kitli kala* (kızlar için söylenir) (Akalin, 1990).

Diğer kalıplaşmış sözlerde olduğu gibi kargışlarda da kültürleri, inançları, tarihsel geçmişi ve buna bağlı olarak ahlaki değerleri, dini değerleri ve kişileri yansıtan ortak imgelere ve simgelere sıkça rastlanır. Dolayısıyla, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, tanımları gereği, kargışların hedefinde söz konusu değerlere saldırma, zarar verme istek ve dileğinin dile getirilmesi doğal ve ortak bir durumdur. Bu nedenle kargışlar, başka dillerde aynı sözcük ve sözdizimsel yapıyla ifade edilmeseler bile, ortak değerlere dayanan, saydam, anlaşılabilir kavramlar olarak bir dilden başka bir dile çevrilebilir dil öğeleridir. Bu özellik yüzyıllar boyunca kargışların diller arası geçişkenliğini kolaylaştırarak, evrenselleşmelerine de olanak sağlamış olabilir.

3. Kargışların Sözdizimsel Özellikleri

Kargışlar bir dilin sözvarlığını oluşturan deyimler, atasözleri, özdeyişler, tüm ilgi sözcükleri ve alkışlar gibi birden fazla sözcük bileşiminden oluşmuş, sözdizimsel boyutuyla donmuş bir yapıya sahip dil öğeleridir. Bu çalışmanın sınırlarını aşacağından ve bu konu başka çalışmalarda incelenmiş olduğundan burada ayrıntıya girmeden, kargışların kurallı, devrik ya da eksiltili tümcelerden oluşabildiğini söylemek gerekir. Aynı şekilde kargışlarda istek ya da emir kiplerinin kullanımı da bir diğer önemli ayırt edici özelliktir. Bu özellik kargışların “formül tümceler” ya da formüller yapılarına dönüşmesini, atasözleri ve deyimlere oranla donmuş yapılarının daha sıkı korunmasını sağlar. Böylece bir söylem içinde bütünlükleri bozulmadan ve herhangi bir değişime uğramadan yer alabilirler. Hatta bir iletişim/etkileşim bağlamında bağımsız bir bütün olarak, kendi başlarına bir sözcük değeri taşıyabilirler. Örnek: “Allah (onun) belasını versin!”, “Ocağı sönsün!” Ellerini kırılınsın!”, “Zehir zıkkım olsun sana verdiğim emekler” vb.

Kişi ve zaman kiplerinin değişimi ile söylem içinde uyum sağlayan, leksikalize olabilen deyimlerin aksine kargışlarda özerk yapı ve kullanım herhangi bir değişikliğe izin vermez. Örneğin, *gözleri kan çanağına dönmek* deyimini “gözleri kan çanağına dönmüştü” ya da *yüzüne bir daha bakmamak* deyimini “yüzüne bir daha asla bakmayacağım” şeklinde kullanılabilir. Ama yukarıdaki örnekler, “elleri kırıldı, kırılacak”, “Allah onun her zaman belasını verir” vb. şekilde kullanıldıklarında kargış özelliklerini kaybederler. En azından aynı işlevi yerine getirmez ve buna koşut olarak aynı etkiyi göstermezler.

Söylem içinde özerk kullanılabilme özellikleri ile diğer kalıplaşmış dil öğelerinden atasözleri ile benzerlik gösterebilir de kargışlarda bu yapı çok daha belirgin ve sağlamdır.

Örnek: “Sakla samanı gelir zamanı” atasözünde tutumlu olmaya yönelik bir öğüt ya da bir uyarı olduğu anlaşılrsa da tam olarak niçin söylendiği, bu tutumluluktan neyin kastedildiği yani bu sözün anlam değeri ancak bu atasözünün kullanıldığı bağlam ve durumla birlikte anlaşılabilir. Oysa yukarıda verilen kargış örneklerinde sözcelerin anlam değerleri bağlam ya da durumdan bağımsız olarak anlaşılabilir niteliktedir. Hangi durumda ve kimin için söylenirse söylenebilir anlam değerleri, dolayısıyla etki güçleri büyük bir farklılığa yol açmaz ya da eksilmez.

Ayrıca, kargışlarda basit yapının, kurgunun ya da biraz önce tanımladığımız “formül tümceler” in dışına çıkan bazı biçimsel farklılıklar görülebilir. Bunlar kısaca (Akalin, 1990:56) seslenme bölümü: *Ey oğul...*, başvuru bölümü: *Dilerim Allah'tan...*, kargış güçlendirmesi: *İnşallah* ya da ek güçlendirme: *E mi..* şeklinde özetlenebilir. Ancak bu ek yapılar kargışların söylem içinde ayırt edilebilirliklerini ya da anlaşılabilirliklerini olumsuz yönde etkilemezler. Aksine kargışların görünürlüğünü; anlam değerlerine vurgu yaparak, onların etki gücünü artırır. Öte yandan bu tür kargışlar çoğunlukla, eski dini, tarihi ya da halk edebiyatına ilişkin metinlerde kullanılan (özellikle, *Ey oğul* ve *Dilerim Allah'tan* gibi güçlendirme ekleri) ve bugün gündelik iletişimde kullanım sıklıklarından söz edilemeyecek örneklerdir.

Son olarak kargışların işlevlerine göre farklı türleri (Ersöz, 2011:1112) olduğunu belirtmek gerekir. Bunlar öz-kargış olarak da adlandırılan yemin: *Yalanım varsa iki gözüm kör olsun!* ya da hayıflanma: *Gözlerim kör olaydı da bunları görmeyeydim* ve öznesi belli olmayan kargış: *küfür* gibi özetlenebilir. Ancak bu çalışmada, daha çok gündelik ve sözlü iletişimde sıkça kullanılan ve salt kargış işlevi gören örneklere yer verilmiştir. Bununla birlikte, çalışmanın sonraki aşamalarında da görüleceği gibi çok sık kullanılan bazı kargışlarda *küfür* ya da kargış işlevleri açısından sınırlar her zaman net ve kesin değildir. Örneğin: *Allah kahretsin!*, *Kahretsin*, *Lanet olsun!*, *Canı cehenneme!* vb. Kesin ayrımlarının yapılabilmesi için bu tür söylemlerin bağlam içinde değerlendirilmesi gerekir.

4. Kargışlarda Anlamsal Boyut: İçeriksel Özellikler

En kısa tanımıyla kargış ya da beddua bir kötü dilek sözüdür. İnsanlar çok zor durumda kaldıklarında; haksızlığa uğradıklarında, kendilerini çaresiz hissettiklerinde, acı çektiklerinde, üzüldüklerinde, kızdıklarında buna sebep olan kişilerin cezalandırılmalarını, kendilerinden daha kötü bir duruma düşmelerini isterler. Öç alma duygusunu ilenmek eylemine dönüştüren bu tür söylemler bir iletişim/etkileşim bağlamında ve durumunda kullanıcısının duygularının şiddetini; o anki psikolojisini yansıttıkları kadar, kişilik özelliklerine ilişkin ipuçları da sunarlar. Acı, öfke, kin, nefret, kırgınlık, öç vb. olumsuz duyguların dışı vurumunu sağlayan bazı sözcüklerden ya da anlatımlardan çok daha güçlü ve etkili söylemlerle, üstelik genellikle gücüne inanılan bir varlığa; Tanrı/Allah'a başvurularak kötülük, felaket dileme niyeti ve eylemi kargışlarda hiçbir yan anlama ya da anlam kargaşasına: anlam değerinde farklılığa ve yoruma yol açmayacak kadar açık ve nettir.

Oysa dilbilimin anlambilim, göstergebilim ya da söylem ve konuşma çözümlemesi gibi farklı dallarında yapılan anlama ilişkin birçok inceleme dilin karmaşık yapısının farklı işlevsel özelliklerinden dolayı anlam kapsamı düzleminde daha da karmaşık bir işleme, sürece dönüştüğünü gösterir. Yani bir iletişim bağlamında ve durumunda söylenen ile söylenmek istenen şeyin birbirinden çok farklı olduğu durumlar söz konusu olabilir. Çünkü dil yetisinin farklı ve çeşitli özellikleri vardır. Bu da etkili bir iletişimin gerçekleşmesinde birçok etkenin rol oynadığını gösterir. Örneğin bir sözcüğün farklı anlamları ya da anlam değerleri olabilir. Örnekler söz sanatlarından çoğaltılabilir:

örtmece, ironi, eğretileme, düzdeğişmece, gülmece, benzetme vb. Bu açıdan ele alındıklarında, örneğin şaka yollu söylenen “*Diline eşek arısı soksun*” ya da iyi dilek belirtmek için söylenen, sözdizimsel yapısı ile kargış görünümünde olan “*Allah acınızı unutturmasın!*” gibi bazı istisnalar dışında kargışlar çoğunlukla anlamlarının netliği ve basitliği ile dikkat çekerler. “*Kızım sana diyorum gelinim sen işit (anla)*” gibi dolaylı ve ince bir anlatımı ya da “*Öldü*” dememek için “*Sizlere ömür*”, “*Aramızdan ayrıldı*” vb. örtmeceleri tercih eden bir dil/kültür için “*Sürüm sürünsün, inşallah*”, “*Allah onun yedi sülâlesinin belasını versin!*”, “*Allah onların evlerine ateşler salsın!*”, “*Gözü kör olsun!*” gibi söylemler doğallığı; duyguların dışı vurumunun “*ilkellik*” sınırına dayanmasıyla ilk bakışta şaşırtıcı gibi görünse de aslında Türkçenin ve Türk kültürünün bir başka boyutuna işaret etmektedirler. Kargışlar, Türkçenin söz varlığına atfedilen duygusal boyutun gelişmişliğini, zenginliğini kanıtlayıcı örnekler olarak yorumlanabilir. Böylece iyi dilek sözleri, özellikle alkışlar bu duygusal boyutun olumlu, kargışlar ise olumsuz yüzünü oluştururlar.

5. Kargışlarda İletişimsel Boyut

Kargışlar, özellikle bu çalışmanın konusunu oluşturan; işlevleri salt ilenmek, başkaları için kötülük, acı, sefalet dilemek olan kargışlar, toplum bilincinin, değerlerinin gizli, tekinsiz yanlarına; tabularına ışık tutan ve dile getirilmesi hoş karşılanmayan sözlerdir. Aslında, Akalan’ın (1990:41,50-51) da belirttiği gibi kaynağı İslam’a ve hatta başka dinlere de dayanan, kargış etmekten kaçınılması gerektiğine ilişkin bir inanç vardır. Çünkü kargış edenin de zarar göreceğine inanılır. Bugün bile kargışların kimler tarafından, hangi durumlarda kullanıldığı, kullanımlarının ne derecede onaylandığı hakkında bir kamuoyu yoklaması yapılsa, olumsuz yönde görüş bildirenlerin sayısının anlamlı derecede fazla çıkma olasılığı yüksektir. Buna karşın dikkatli bir dinleyicinin sohbetlerde (üçüncü kişiye yönelik), tartışma ve atışmalarda (karşılıklı) ve özellikle kitle iletişim araçlarından internet (Kocaer, 2007), televizyon dizileri (Keskin, 2016), tartışma programları, haberler, filmlerden 15-20 dakikalık bir kesitte en az 5-6 kez kargış kullanıldığını fark edecektir. Kargışların sıklıkla görüldüğü bir diğer alan ise şarkı ve türkü sözleridir.

Yukarıda belirtilen kaynakların dışında daha önce yapılmış çalışmalardan da yararlanılarak derlenen örneklerden hareketle kargışların kullanım sıklıklarının nedenleri ve kullanım amaçları, buna koşut olarak farklı iletişim bağlam ve durumlarında işlevleri aşağıdaki başlıklar altında gösterilebilir.

5.1. Kargış Basmakalıp Söz, Basmakalıp Dilek mi?

Kargışların tanımı yapılırken sözdizimsel yapılarının basitliği, kolaylığı vurgulanmıştı. Söylem içinde donmuş yapılarının bütünlüğünü koruması, zaman kipinin emir-dilek kipi gibi hep aynı olması, sözcüklerin benzer kavramları yansıtması ve tekrarlardan oluşması bu tür söylemlerde sadeliği, basitliği sağlayıcı en önemli özelliklerdir. Dolayısıyla kargışları hatırlanması ve tekrarlanması kolay dil öğeleri olarak betimlemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca bu kalıplaşmış sözler daha önce de belirtildiği gibi, anlam (içerik) boyutu ya da anlamsal değerler kapsamı açısından da kolay anlaşılır söylemlerdir. Kimi evrensel özelliklerinden dolayı söylem içinde anlamları kolaylıkla anlaşılabilir. Ayrıca Terzioğlu’nun (2007)’da gösterdiği gibi kargışların biçimsel özellikleri yeniden üretimlerini kolaylaştırıcı özelliklerdir. Böylece hazır kalıp ya da “formül tümceler” den yenileri türetilir. İlk bakışta tüm bu özellikler kargışların sık kullanımlarını açıklayıcı yeterli nedenler olarak görülebilir. Ancak, genel olarak doğu kültürüne özgü bir tutumla olumsuz düşünce ve görüşlerin karşımızdaki kişiye çoğunlukla doğrudan söylenilmesinden kaçınılan bir kültür ve toplumda kargışların bu

kadar sık kullanılmaları gene de paradoksal bir durumdur. Bu durum ise basmakalıp yapılar, basmakalıp sözler olarak kargışların aslında bazen rahatlatıcı basmakalıp dileklere dönüşmüş söylemler olarak kullanıldığını düşündürtebilir. Çünkü teknolojinin ve dijital çağın bugün dünyada olduğu gibi ülkemizde de yeni bir dil, yeni bir kültür yarattığı yadsınamaz bir gerçektir. Hız ve geniş bir yayılımın önem kazandığı: çok kişiye, her yere ve hızlı bir şekilde ulaşma gereksinim ve isteği dilde de etkisini göstermektedir. Hızlı paylaşımın, “tüketimin” hızlı üretimi zorunlu kılması dilde yaratıcılıktan, özgünlükten ödün vermeye, uzaklaşmaya neden olmaktadır. Bu nedenle bayramlar, özel günler: anneler günü, babalar günü, doğum günü vb. kutlamalarda; övme, eleştirme, yerme gibi birçok dilsel eylemde hazır mesajlardan, hazır görsellerden ve emojiilerden yararlanmaya alışkın bireyler ve kitlelerin özellikle kızgınlıklarını, öfke ve kinlerini belirtmek için bu olanaklara yenilerini ekleme gereksinimiyle kargışlara yöndiklediği görülmektedir. Bir başka deyişle kullanıcılar için kendilerinin oluşturacağı, emek ve zaman gerektiren tümceler, özgün ve yaratıcı anlatımlar yerine “kullanıma hazır”; söylenmesi, anlaşılması ve hatırlanması kolay ve aynı ölçüde etkili basmakalıp söylemleri tercih ettikleri söylenebilir. Ayrıca kargışların iletişimsel boyutunda bir çeşit devingenlikten de söz edilebilir: Kargışa, kargışla karşılık verme gereksinimi ya da “zorunluluğu”. Böylece bazı iletişim ortam ve bağlamlarında, örneğin sosyal medyada bir olay karşısında tarafların görüşlerini bildiren söylemlerin zincirleme tepkileşim, dolayısıyla zincirleme kargışlardan oluştuğu görülebilir. Kargışlar, özellikle herhangi bir ortak toplumsal değer zedelenmesi, zarar görmesi söz konusu olduğunda kitleleri harekete geçiren kınama, kızgınlık, hatta nefret duygularını en etkin şekilde dile getirmek için kullanılacak hazır malzemelerdir. Örneğin, 2020 yılında, bir çocuğun ailesi tarafından suiistimal edilmesine karşı sosyal medyada gelişen bireysel kınama, kızgınlık ve öfke duygularının kargışlarla pasif bir toplumsal eyleme dönüştüğünü söylemek mümkün: “Allah o annenin belasını versin!”, “Lanet olsun böyle anneye!”, “Allah onların belasını versin!”.

Kargışların kullanımını kolaylaştıran tüm bu özellikler, genel olarak sözcüklerin ya da kimi kalıp sözlerin kullanımında görülen “dilde bulaşıcılık” etkisinin bu tür söylemlere de yansımaları sağlar. Böylece, kargışların duyuldukça tekrarlanan, tekrarlandıkça kullanımı otomatikleşen ve belki de kısmen, içeriğinin, anlamının derinliği ya da etkisi sorgulanmadan sarf edilen basmakalıp söylemlere dönüşmesinden söz edilebilir.

5.2. Folklordan Kitlelere Ulaşma: Yeniden Ortak Bir Dil/Kültür Yaratma

Kargışlar bir dilin sözvarlığını oluşturan; o dili konuşan topluluğun folklorundan özellikler taşıyarak dile çeşitlilik, zenginlik katan kalıplaşmış sözlerdir. Bir iletişim bağlamında alıcıyı, dinleyiciyi etkileme gücü diğer dil öğelerinden örneğin, sözcüklere oranla çok daha yüksek, dolayısıyla iletişimde/etkileşimde farklı amaçlar ve işlevler için kullanılmaya elverişli malzemelerdir. Bu özellikleriyle kargışlar, varoluş nedeni ve buna koşut olarak temel hedefi kitleleri etkilemek: daha çok kişiye ulaşmak ve daha çok okunur, dinlenir, izlenir olmak olan kitle iletişim araçları için zengin ve özgün bir kaynak oluştururlar. Hedef kitlesi ile kendi kültürünü, folklorunu yansıtan canlı, renkli, çarpıcı, etkileyici ve şaşırtıcı, ama aynı zamanda anlaşılır bir dille bağ kurmak kitle iletişim araçlarının amacına ulaşmasında etkili bir yoldur. Dilin duygu boyutunun, kullanıcısının psikolojisinin yansıtıldığı bu tür söylemler iletişim/etkileşim ortamına coşku, heyecan ve gerilim katma özelliklerinden dolayı da tercih edilebilirler. Aslında kargışların bu amaçla kullanımında bireysel psikolojiden toplum psikolojisine geçiş söz konusudur. Çünkü kargışlar bireylerin değil, ait olduğu toplumun kültürünün, folklorunun ve o toplumun

konuştuğu dilin ürünleridir. Bu nedenle yazılı basından, internet, televizyon ve radyo programlarına, haberlere, dizilere, tartışma programlarına; sinema filmlerinden şarkılara, türkülere ve sosyal medyaya kargışların yer almadığı, kullanılmadığı hemen hiçbir iletişim ortamı yoktur. Böylece kitle iletişim araçları kargışları bir yandan kendi hedefine ulaşmak için kullanırken bir yandan da toplumun geçmişinden gelen ortak bilincin yaşamasına, devam etmesine katkı sağlar. Örnek: “*Kim yaptıysa elleri kırılınsın!*” (TV Dizisi: Aşk-ı Memnu) “*Allah senin cezanı versin!*” (Star TV, 24.08.2020, Gerçeğin Peşinde: sunucu söylüyor), “*Babasız kalasın Ömer*” (şarkı), “*Sürünesin inşallah*” (pop müzik), “*Allah ikisinin de belasını versin!*” (Haber Türk, Tartışma Programı, 27.05.2020, Türkiye’nin Nabzı: konuşmacılardan birisi söylüyor), “*Canı cehenneme!*” (CNN Türk, Tartışma Programı, 03.05.2020, Tarafsız Bölge: konuşmacılardan birisi söylüyor), “*Yakanın Ocağı Yansın!*” (Hürriyet Gazetesi, 03.05.2020, orman yangınıyla ilgili haber manşeti), “*Memur ve Emeklinin Çalınan Hakkı HARAM OLSUN!*” (Türk Eğitim-Sen, 2016), “*Allah sizi kahretsin!*” (Kanal D Magazin, 07.07.2020), “*Boyu posu devrilesice!*” (TV dizisi, Kırmızı Oda, 25.09.2020), “*Sürüm sürüm sürünesice*” (Teve 2, Yarışma Programı: Kelime Oyunu, 23.06.2020). Örneklerin hepsine yer vermek mümkün olamayacağından kısaca dizi ve filmlerden 10-15 dakikalık kesitlerde bile: örneğin “*Hekimoğlu*” “*Allah kahretsin!*” (5-6 kez tekrarlanıyor), “*Yok Artık*” filminde “*Allah cezasını versin!*”, “*Senin Allah cezanı versin!*” (2 kez) ve “*Allah sizin belanızı versin!*” gibi kargışların sıkça ve tekrar edilerek kullanıldığını söylemek gerekir.

Aşağı yukarı bir on beş yıl öncesine kadar toplumun belirli kesimlerinin örneğin, toplumun eğitim düzeyi düşük kesimlerinin, ast-üst ilişkilerinde yetkisiz ve güçsüz kalanın, mağdur olanın; eşitsizliğe maruz kalanın ya da kadınlar gibi söz hakkı verilmeyenlerin çaresizliklerinin çığlığı olarak duyulan kargışlar, bugün toplulukların, tüm toplumun ortak çaresizliğinin ortak çığlığına dönüşmüş izlenimi vermektedir. Buna zaman zaman, toplumsal aczin toplumsal pasif eyleme dönüşümü demek de mümkün. Böylece dilde bulaşıcılıktan bir tür toplumsal bulaşıcılık: toplumda duygusal bulaşıcılık evresine geçişten söz edilebilir. Çünkü Fischer’in (2008:12) de belirttiği gibi, taklit etme ve dolayısıyla sosyal bulaşıcılık bireysel davranışlarımızı toplumsal davranışlara dönüştürebilir. Aslında Akalan’ın (1990:59) da dikkat çektiği gibi bir toplumun ekonomik düzeyi, eğitim düzeyi, teknolojik ve bilimsel gelişimi arttıkça, dolayısı ile çağdaşlık düzeyi ilerledikçe bu tür çaresizlik ve öfke söylemlerinin yerini başka bir dile: söylem türüne bırakması beklenilebilirdi. Üstelik teknoloji çağının sunduğu olanaklarla dillerin ve kültürlerin de değişime uğradığı göz önünde bulundurulduğunda kargışların kullanımının yeniden artması şaşırtıcı ve düşündürücüdür. Bugünkü kullanımları ile kargışlar bir yandan toplum psikolojisinin ikilemini su yüzüne çıkarırken, öte yandan yeni bir toplumsal değişime de işaret ediyor olabilirler. Bir başka deyişle, geçmişe dayanan, uzun bir birikim sonucu toplumun ortak bilincini oluşturan tarihsel, kültürel ve dinsel değerlerden yararlanılarak üretilen kargışların bu kadar sık ve yaygın kullanımlarıyla bugün yeni bir iletişim dili, yeni bir kültür oluşumundan söz edilebilir. Tüm dünyayı ve dilleri etkisi altına alan bu yeni dil/kültür oluşumunda her dilin kendine özgü belirleyicileri olabilir: örneğin Batı Avrupa dillerinden İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi dillerde küfürlerin ön plana çıkması gibi. Türkçede ise bu bağlamda kargışlardan söz etmek yanlış olmayacaktır. Özellikle kişiye yönelik olmayan, küfür işlevi de gören kargışların günlük, sözlü iletişimde sıkça kullanıldığı ve belki de kargış anlamları göz ardı edildiği söylenebilir. Örneğin, *Kahretsin, Lanet olsun, Allah kahretsin, Canı cehenneme* vb.

Bir diğer kullanım kolaylığı ise gene kültürel değerlerle açıklanabilecek bir noktaya işaret etmektedir. Çeşitli iletişim bağlamlarında kargış kullanımına ilişkin örneklerin çoğunluğunun orada bulunmayan üçüncü bir kişi ya da kişilere yöneltildiği gözlenir. Kargışlar böylece, daha önce de belirtildiği gibi, çoğunlukla olumsuz düşünce ve görüşlerin yüz yüze iletişim/etkileşim bağlamında, kişiye doğrudan söylenilmesinden kaçınılan bir toplumda, öfke ve şiddet içeren, etki gücü yüksek kötü dileklerin arkadan iletilmesi için de oldukça uygun dilsel öğelerdir.

5.3. Kargışların Siyasal Söylemlerde İşlevleri

Kargışların son yıllarda sıkça kullanıldığı bir diğer alan ya da araç olarak siyasal söylemler oldukça dikkat çekicidir. Bu tür söylemlerde, yukarıda sözü edilen kalıplaşmış sözlerin kalıplaşmış düşüncelere, dileklere dönüşmesi, dolayısıyla kargışların salt tekrarlandıkça ya da taklit yoluyla kullanımlarının kolaylaşması ve yaygınlaşması gibi bir durumdan söz edilemez. Aynı şekilde kitle iletişim araçlarında olduğu gibi kargışların yapısal ve içeriksel bazı özelliklerinden yararlanılarak büyük kitlelere ulaşılması gibi bir hedeften söz etmek de doğru olmaz. Çünkü burada çok daha bilinçli ve hedefe yönelik bir seçim ve tercih söz konusudur. Hedef, kargışların tarihsel, kültürel ve özellikle dinsel değerleri temsil edici özelliklerinden yararlanılarak toplum psikolojisini etkilemektir.

Sosyal psikoloji insanı ilişkisel bir varlık olarak ele alır. Hepimiz başkalarıyla yaşadığımız ilişkilerle şekillenir ve onları şekillendiririz (Ficher, 2005:12). Toplumsal ilişkilerin yapısını, işleyişini en iyi gözlemleyebileceğimiz yer ise dil yetisidir. Herhangi bir dilin söz varlığını oluşturan sözcükler ve özellikle kalıplaşmış sözler kökenbilimsel ya da halkbilimsel bakış açılarıyla irdelendiğinde bugün nedensiz ya da rastlantısal olarak değerlendirebileceğimiz birçok dilsel yapının geçmişe dayanan, önemli bir varlık nedeni olduğu gözlenir. Dil, canlı ve yüzyıllar boyunca değişime uğrayan bir varlık olsa da geçmişten günümüze dilde kültürün etkisi belirgin bir şekilde varlığını sürdürür. Çünkü dil ve kültür birbirinden ayıramaz bir bütünün parçalarıdır. Bilindiği gibi ahlakçı görüşle birlikte insan artık akılcıl özellikleriyle değil, arka planda toplumsal ve ahlaki değerlerin yer aldığı gelenek ve görenekleriyle tanımlanır (Ficher, 2005: 5). Dolayısıyla dil, sözcükler ve özellikle tüm diğer kalıplaşmış sözler gibi kargışlar aracılığıyla gelenek ve göreneklerin aktarımını sağlar.

Ancak Türkçe kargışların günlük iletişimde sıkça kullanımıyla kültürel öğelerin ve değerlerin kuşaktan kuşağa aktarımının yanı sıra örneğin, deyimler ve atasözleri gibi diğer kalıplaşmış sözlerden farklı ve daha etkin bir işlevin de yerine getirilmesi söz konusudur. Yani burada ele alınan siyasal ya da karşıt toplulukların söylemlerinde olduğu gibi kargışların dinsel ve asıl anlamlarından; işlevlerinden hareketle toplumsal iletişim/etkileşime yeni bir boyut kazandırılır. Bu da bireysel çatışmaların grupsal ya da toplumsal çatışmalara dönüşümünü sağlar. Ficher'e (2005:155) göre iletişimde her zaman iki tür bilgi aktarımı söz konusudur: birisi olaylara ilişkin, diğeri ise iletişim sürecinde bireyler arasında kurulan ilişkilere ilişkin. Bir başka deyişle her ileti, aynı zamanda bir içerik ve ilişkiden oluşur. Bu bağlamda kargış kullanımını iç içe geçmiş bir aidiyet ve dışlama ilişkisi ya da kurgusu içinde değerlendirmek gerekir. Örneklerden de anlaşılacağı gibi kargışlar aslında öncelikle, onların işlevlerini ve önemlerini idrak edebilecek, dolayısı ile aynı dini inanç ve görüşe sahip bireylerden oluşan bir toplulukta ortak bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadırlar. Çünkü bu grubun aidiyet ölçütü ya da ilkelerinden en önemlisi dini inançlarıdır. Bu nedenle toplumsal iletişim ve buna koşut olarak toplumsal psikoloji açısından kargışların temsil ettiği değerler de farklıdır. Örneğin, bir devlet adamı "ötekini" temsil eden bir partiye oy verenler için: "*Allah belasını versin onların!*", "*Lanet olsun onlara!*" (Sözlü Basın, 23.02.2021) diyerek,

kendilerinden olmayanların cezalandırılmasını isterken duyduğu kızgınlık ve öfkenin şiddetini dışa vurduğu kadar; kendi grubuna da “birlik”, “beraberlik” mesajı vermektedir. Bir başka örnek olarak ise “*Gözünüze, dizinize dursun!*” söylemi verilebilir. Burada ortak bir inanç ve ortak bir bilinçten yararlanılarak, bir yandan liderlerine güvenmeyenlerin, itaat etmeyenlerin cezalandırılması; öte yandan diğer grup üyelerinin aynı duruma düşmemelerini önleyici bir uyarı mesajı verilmektedir.

Böylece kargışların toplumun belirli bir topluluk ya da grubuna ait bireylerini birbirlerine daha da yakınlaştırıcı; birleştirici bir işleve hizmet ettiği gözlenir. Buna koşut olarak bu tür söylemlerde kargışların diğer grup ya da toplulukları ayırıştırma, ötekileştirme işlevi de önem kazanır. Bunun en iyi örneklerini, burada sadece birkaçına yer verilen dini, siyasi vb. farklı grup ya da toplulukların liderleri aracılığı ile birbirlerini kargışladıkları söylemler oluşturur:

A grubunun lideri (...) “*Gözünüze, dizinize dursun!*”. B grubunun lideri: (...) *Allah onların evlerine ateşler salsın, yuvalarını yıksın, birliklerini bozsun*, vb. A grubunun lideri (...) *Allah onun yedi sülalesinin belasını versin!*” (sözlü basın, 28.12.2013). Çelişik bir durum gibi görünse de derlediğimiz kargışların, birbirine tamamen zıt; en azından dini görüşler açısından zaten “öteki” ya da “ötekiler” kategorisinde yer alan siyasi gruplardan çok aynı kökenden gelip sonra yolları ayrılanlara yöneltildiği görülür. Çünkü aksi bir durumda bu tür söylemlerin iletişim ve etkileşimde etki güçlerinin istenilen düzeyde olmayacağı; gerçek değerlerinin anlaşılamayacağı, dolayısıyla hedefe ulaşamayacağı düşünülür. Bir başka deyişle aslında karşılıklı sarf edilen kargışların; kargış düellosuna dönüşen söylemlerin temelinde ortak bir sosyal bilinç ve buna koşut olarak ortak bir toplum psikolojisi oluşturmak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü her ne kadar Müslümanlıkta olumsuz etkilerinden dolayı kargış etmenin tavsiye edilmediği bilinse de, kargışın kötü etkisinden, doğuracağı zarardan korunabilmek ve kaçınabilmek için daha etkili ve güçlü bir kargışla karşılık verilmesi gerektiğine de inanılır.

Sonuç olarak bu tür söylemlerde, daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi yapısal ve içeriksel özelliklerinden dolayı kargışa kargışla yanıt verme gerekliliği dışında başka bir neden ve işlev söz konusudur: Temeli dinsel inanışlara, değerlere, öğelere ya da verilere dayanan ortak bir sosyal bilinçten ortak bir toplum psikolojisi yaratmak.

6. Sonuç

Türkçe kargışların zenginliği ve çeşitliliği kadar, gündelik iletişim ve etkileşimde kullanım sıklıklarının yeniden artışı ve bunun toplumun farklı katmanlarının söylemlerine yansısı oldukça dikkat çekici bir durumdur. Öncelikle, kargışları tanımlayıcı ve diğer kalıplaşmış sözlerden ayırt edici sözdizimsel ve içeriksel karakteristik özelliklerinin herhangi bir iletişim/etkileşim ortamı ve bağlamında herkes tarafından kolayca kullanılabilmelerine ve anlaşılmasına zemin hazırladığı görülür. Örneğin, emir ya da istek gibi hep aynı zaman kipinin kullanımı; çoğunlukla benzer sözcüklerin tekrarı; söz konusu dileği yerine getirebilecek büyük bir güç: Allah ve zarar, yıkım nesnesi olarak vücudun organları ya da aile bireylerine ilişkin isimlerden oluşan formüller yapıları ile kolay anlaşılabilir, ezberlenebilir, tekrarlanabilir ve hatta yeniden türetilir dilsel öğeler olmaları gibi.

Öte yandan iletişimsel/etkileşimsel boyutuyla değerlendirildiğinde, kötü dilek belirten, olumsuz duygu boyutu yüksek kargışlı söylemlerin seçiminde farklı nedenler ya da hedeflerin etkili olduğu gözlenir. Bunlardan biri olarak, bugün her alanda olduğu gibi iletişimde de hızın ve sınırsızlığın önem kazanması ile dil kullanımında kolayca ve hazırca yönelme eğiliminin artışı gösterilebilir. Buradan, emek ve zaman gerektiren dilde

yaratıcılık yerine, bazen kargışların kolay ve basit formüller yapıları ile “kullanıma hazır” kalıp sözler ve kalıp dilekler olarak kullanıldığı sonucuna varılabilir. Ayrıca dillerin diğer öğelerinde de gözlenebildiği gibi, dilde bulaşıcılık etkisi ile bu tür söylemlerin yayılımının daha da arttığını söylemek mümkün.

Bir diğer neden ise kitle iletişim araçlarında olduğu gibi toplumun kültürüne ve folkloruna ait değerlerden yararlanarak kitleleri etkilemek; onlara ortak değerler, ortak bilinç yolu ile daha kolay ulaşmak ve ortak bir toplum psikolojisi oluşturmak olabilir. Bu da toplumun geçmişinden gelen ortak bilincinin yaşamasına, kuşaktan kuşağa aktarılmasına katkı sağladığı kadar yeni bir iletişim dili ve kültürünün oluşumuna da öncülük eder. Böylece, bugün taklit etme ve sosyal ya da zihinsel bulaşıcılıkla daha da artan ve yaygınlaşan kargış kullanımı, bireysel çaresizliklerin ve çatışmaların kitlesel, toplumsal çaresizliklere ve çatışmalara dönüşümünün göstergeleri olarak değerlendirilebilir.

Son olarak ise kargış kullanımında, özellikle siyasal söylemlerde ve çeşitli gruplaşmalarda olduğu gibi ayrıştırıcı; ötekileştirici ya da birleştirici; yakınlaştırıcı bir işlev için bilinçli bir tercihten söz edilebilir. Burada amaç, kargışların kaynağını oluşturan dinsel ya da farklı inançlardan yararlanarak farklı toplulukların, grupların ortak sosyal bilinç ve ortak toplum psikolojilerini harekete geçirmek olabilir.

Yeni çalışmalarla, örneğin söylem çözümlemesi, konuşma çözümlemesi gibi farklı bakış açıları ile yapılacak incelemelerle, Türkçe kargışların günümüz teknoloji çağında, yeniden, günlük iletişimin farklı durum ve bağlamlarında vazgeçilemez unsurları durumuna gelmesinin nedenlerini açıklayıcı veriler elde edilebilir. Buna koşut olarak toplum psikolojisinin değişimi ya da farklı boyutlarını irdeleyici ve bunun dile yansımalarını değerlendireci bilgilere ulaşılabilir. Ayrıca bu çalışmanın başında da belirtildiği gibi, dilbilimsel bakış açısıyla değerlendirildiğinde, “dil” ya da sözvarlığı bağlamında evrensel özelliklere sahip olan kargışların “söz”: iletişimde kullanım, yani sözce düzleminde Türkçe ve Türk kültürüne özgü yanlarının ortaya çıkarılabilmesi için başka dillerle karşılaştırmalı incelemelere gereksinim vardır.

Kaynakça

- Akalm, L. S. (1990). *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- Ersöz, S. (2011). Türkiye Türkçesinin Doğu Grubu Ağızlarında Bedduaların İşlevleri ve Cümle Yapıları Arasındaki İlişki. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1111-1128.
- Ficher, G.-N. (2005). *Les concepts fondamentaux de la psychologie sociale*. Paris: Dunod.
- Keskin, A. (2016). “Sevdiğin Dizi Gün Değiştirsün”: Leyla ile Mecnun Dizisindeki Kargışların (Beddua) Pragmatik Analizi. *Millî Folklor*, 109, 44-57.
- Kocaer, S. (2007). Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Beddualar ve İnternet. *Millî Folklor*, 75, 30-33.
- Terzioğlu, Ö. (2007). Alkış ve Kargışların, Sözlü Kültürdeki Yerleşik Kodların Aktarımını ve Yeniden Üretimini Kolaylaştıran Biçimsel Özellikleri. *Millî Folklor*, 75, 34-37.